

Matematická analýza 1 (NMAI054)

3. přednáška

Tereza Klimošová

tereza@kam.mff.cuni.cz

3.března 2022

Hromadný bod

$$(-1)^n \begin{cases} (-1)^{2n} = \lim = 1 \\ (-1)^{2n+1} = \lim = -1 \end{cases} \text{ hromadní body}$$

Definice (Hromadný bod)

Nechť (a_n) je posloupnost reálných čísel. Rozšířené reálné číslo $\alpha \in \mathbb{R}^*$ je jejím **hromadným bodem**, pokud je limitou nějaké podposloupnosti (a_n) .

Z Věty o limitě podposloupnosti plyne, že pokud má posloupnost (a_n) limitu a , a je jediným hromadným bodem (a_n) .

Kolik hromadných bodů má posloupnost $(\frac{n}{n+1} \sin(n\frac{\pi}{4}))$?

www.menti.com: 9792 1460 [► Kvíz](#)

L - posloupnost má nepřechodnou množinu hromadných bodů

Monotónní podposloupnost

Věta (O monotónní podposloupnosti)

Každá posloupnost $(a_n) \subset \mathbb{R}$ má monotónní podposloupnost.

Monotónní podposloupnost

Věta (O monotónní podposloupnosti)

Každá posloupnost $(a_n) \subset \mathbb{R}$ má monotónní podposloupnost.

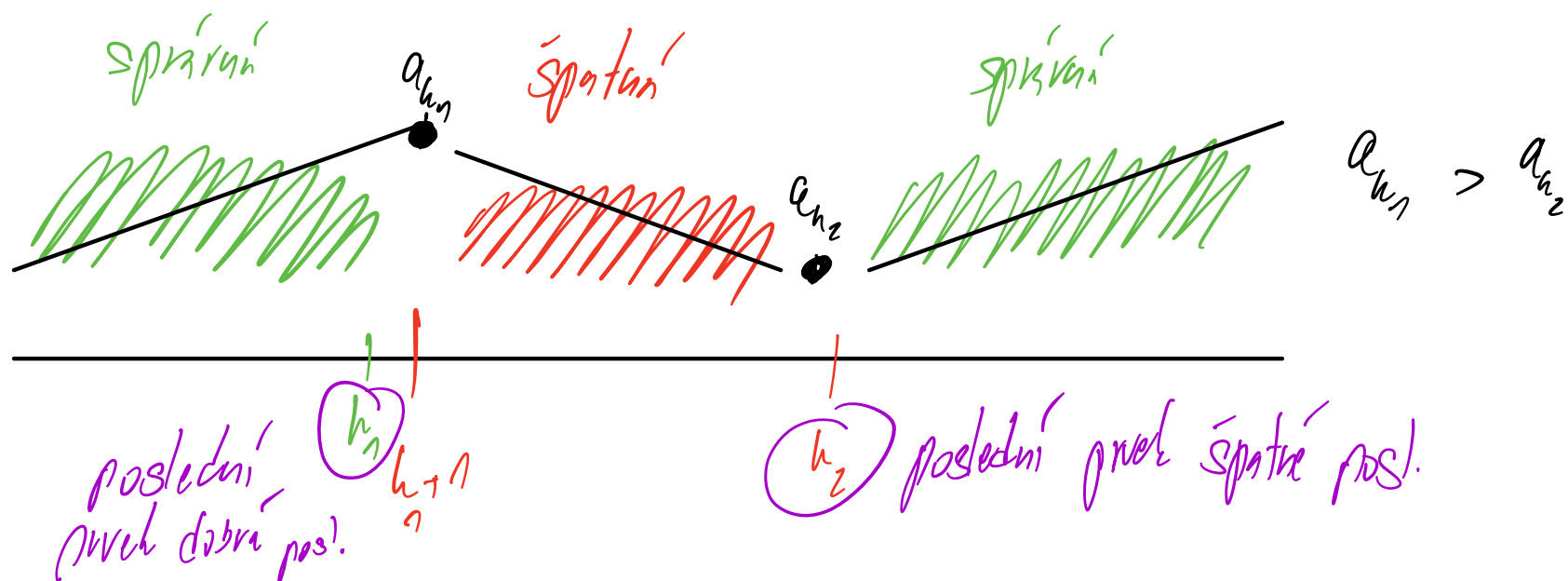
Důkaz

Nechť $(a_n) \subset \mathbb{R}$ je libovolná posloupnost. Řekneme, že v indexu $k \in \mathbb{N}$ začíná *dobrá posloupnost*, existují-li takové indexy $k = k_1 < k_2 < \dots$, že $a_{k_1} \leq a_{k_2} \leq \dots$, a že v k začíná *špatná posloupnost*, existují-li takové indexy $k = k_1 < k_2 < \dots < k_j$, že $a_{k_1} \leq a_{k_2} \leq \dots \leq a_{k_j} > a_n$ pro každé $n > k_j$. V prvním případě tedy členem a_k začíná nekonečná neklesající podposloupnost, a ve druhém taková konečná neklesající podposloupnost, že už ji nelze prodloužit.

Zřejmě v každém indexu $k \in \mathbb{N}$ začíná dobrá posloupnost nebo v něm začíná špatná posloupnost. (Vystartujeme z k a libovolně budujeme neklesající podposloupnost. Když se nikdy nezastavíme, máme dobrou posloupnost, a když nastane krok, kdy už nemůžeme nijak pokračovat, máme špatnou posloupnost.)

Monotónní podposloupnost - důkaz

Pokud v indexu 1 začíná dobrá posloupnost, jsme hotovi. Když ne, začíná v 1 špatná posloupnost a jako $k_1 > 0$ definujeme její poslední index. Pokud v indexu $k_1 + 1$ začíná dobrá posloupnost, jsme hotovi. Když ne, začíná v $k_1 + 1$ špatná posloupnost a jako $k_2 > k_1$ definujeme její poslední index. Takto pokračujeme dále. Pokud někdy dostaneme dobrou posloupnost, jsme hotovi, protože (a_n) má neklesající podposloupnost. Pokud ji nikdy nedostaneme a máme stále špatné posloupnosti, vezmeme jejich poslední indexy $1 \leq k_1 < k_2 < \dots$. Podle definice špatné posloupnosti tvoří klesající podposloupnost $a_{k_1} > a_{k_2} > \dots$ a jsme zase hotovi. □

Bolzanova–Weierstrassova věta

Věta (Bolzanova–Weierstrassova)

Každá omezená posloupnost $(a_n) \subset \mathbb{R}$ má konvergentní podposloupnost.

— musí mít monotónní podposloupnost, která musí mít vlastní limitu.
↳ tedy že každá omezená má hromadný bod.

Neomezená má pak nevlastní $\neq \infty$, což bude také hromadný bod.

Bolzanova–Weierstrassova věta

Věta (Bolzanova–Weierstrassova)

Každá omezená posloupnost $(a_n) \subset \mathbb{R}$ má konvergentní podposloupnost.

Důkaz

Nechť $(a_n) \subset \mathbb{R}$ je omezená. Podle předchozí věty má (a_n) monotónní podposloupnost (b_n) , jež je zjevně omezená. Podle Věty o limitě monotónní posloupnosti je (b_n) konvergentní.

$\Rightarrow$ každá omezená posloupnost hromadný bod (pro neomezenou posloupnost je to ∞ nebo $-\infty$)

Množina hromadných bodů

Označíme $\mathbb{R}^* \supset H = \{\text{hromadné body posloupnosti } (a_n)\}$.

H má největší i nejmenší prvek:

- když (a_n) není shora omezená, pak je $+\infty \in H$ největším prvkem
- je-li (a_n) shora omezená číslem $c \in \mathbb{R}$, je c horní závorou pro H
- volme $\alpha = \sup(H) \in \mathbb{R}$
- podle vlastnosti suprema a definice množiny H pro každé $k \in \mathbb{N}$ má (a_n) podposloupnost s limitou v intervalu $[\alpha - 1/k, \alpha]$. Z těchto podposloupností pro $k = 1, 2, \dots$ vybereme vhodné členy $a_{n_1}, a_{n_2}, \dots$, že $n_1 < n_2 < \dots$ a pro každé k je $a_{n_k} \in [\alpha - 2/k, \alpha]$
- tím jsme vyrobili podposloupnost, jejíž limita je α . Tedy $\alpha = \sup(H) \in H$ a H má největší prvek.
- podobně pro nejmenší prvek

Limes superior a limes inferior

Definice (Limes superior a limes inferior.)

Definujeme

$$\liminf_{n \rightarrow \infty} a_n := \min(H) \quad \text{a} \quad \limsup_{n \rightarrow \infty} a_n := \max(H) .$$

Tyto zkratky znamenají *limes inferior*, nejmenší limita (podposloupnosti), a *limes superior*, největší limita (podposloupnosti). Na rozdíl od limity $\liminf$ a $\limsup$ vždy existují.

Je-li p_n n -té prvočíslo, co můžeme říct o $\limsup_{n \rightarrow \infty} (p_{n+1} - p_n)$ a $\liminf_{n \rightarrow \infty} (p_{n+1} - p_n)$? www.menti.com: 4892 7329 [► Kvíz](#)

Řada a její součet

Řada a její součet

Definice (Řada a její součet)

Nekonečná řada (reálných čísel) je výraz

$$\sum_{n=1}^{\infty} a_n = a_1 + a_2 + a_3 + \cdots ,$$

kde $(a_n)_{n \geq 1}$ je posloupnost reálných čísel.

Částečný součet řady (n -tý částečný součet) s_n , je součet jejích prvních n členů.

Pokud existuje vlastní limita posloupnosti (s_n) částečných součtů dané řady, mluvíme o *konvergentní řadě* a limita $\lim_{n \rightarrow \infty} s_n$ je jejím *součtem*.

Pokud $\lim s_n$ neexistuje nebo je nevlastní, je daná řada *divergentní*.

Příklady řad

$$\sum_{n \geq 0} (-1)^n = 1 - 1 + 1 - 1 + \dots$$

- je divergentní, protože $(s_n) = (1, 0, 1, 0, 1, \dots)$

Příklady řad

$$\sum_{n \geq 0} (-1)^n = 1 - 1 + 1 - 1 + \dots$$

- je divergentní, protože $(s_n) = (1, 0, 1, 0, 1, \dots)$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = 1 + q + q^2 + q^3 + \dots$$

- *geometrická řada*
- $q \in \mathbb{R}$ je *kvocient*
- vzorec pro částečný součet ($q \neq 1$):

$$s_n = 1 + q + q^2 + \dots + q^{n-1} = \frac{q^n - 1}{q - 1}.$$

Příklady řad

$$\sum_{n \geq 0} (-1)^n = 1 - 1 + 1 - 1 + \dots$$

- je divergentní, protože $(s_n) = (1, 0, 1, 0, 1, \dots)$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = 1 + q + q^2 + q^3 + \dots$$

- *geometrická řada*
- $q \in \mathbb{R}$ je *kvocient*
- vzorec pro částečný součet ($q \neq 1$):

$$s_n = 1 + q + q^2 + \dots + q^{n-1} = \frac{q^n - 1}{q - 1}.$$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = \begin{cases} \frac{1}{1-q} & \dots \quad -1 < q < 1 \end{cases}$$

Příklady řad

$$\sum_{n \geq 0} (-1)^n = 1 - 1 + 1 - 1 + \dots$$

- je divergentní, protože $(s_n) = (1, 0, 1, 0, 1, \dots)$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = 1 + q + q^2 + q^3 + \dots$$

- *geometrická řada*
- $q \in \mathbb{R}$ je *kvocient*
- vzorec pro částečný součet ($q \neq 1$):

$$s_n = 1 + q + q^2 + \dots + q^{n-1} = \frac{q^n - 1}{q - 1}.$$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = \begin{cases} \frac{1}{1-q} & \dots \quad -1 < q < 1 \\ + \infty & \dots \quad q \geq 1 \end{cases}$$

Příklady řad

$$\sum_{n \geq 0} (-1)^n = 1 - 1 + 1 - 1 + \dots$$

- je divergentní, protože $(s_n) = (1, 0, 1, 0, 1, \dots)$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = 1 + q + q^2 + q^3 + \dots$$

- *geometrická řada*
- $q \in \mathbb{R}$ je *kvocient*
- vzorec pro částečný součet ($q \neq 1$):

$$s_n = 1 + q + q^2 + \dots + q^{n-1} = \frac{q^n - 1}{q - 1}.$$

$$\sum_{n=0}^{\infty} q^n = \begin{cases} \frac{1}{1-q} & \dots & -1 < q < 1 \\ +\infty & \dots & q \geq 1 \\ \text{neexistuje} & \dots & q \leq -1. \end{cases}$$

Nutná podmínka konvergence

Věta

Pokud řada $\sum_{n=0}^{\infty} a_n$ konverguje, pak $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0$.

Podmínka není postačující!

Nutná podmínka konvergence

Věta

Pokud řada $\sum_{n=0}^{\infty} a_n$ konverguje, pak $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 0$.

Podmínka není postačující!

Důkaz

Když řada $\sum a_n$ konverguje, pak $\lim_{n \rightarrow \infty} s_n = S \in \mathbb{R}$. Podle věty o aritmetice limit máme

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = \lim_{n \rightarrow \infty} (s_n - s_{n-1}) = \lim_{n \rightarrow \infty} s_n - \lim_{n \rightarrow \infty} s_{n-1} = S - S = 0.$$

*posunutím indexu
o 1 neměníme limitu*

Příklady řad

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^s} = 1 + \frac{1}{2^s} + \frac{1}{3^s} + \frac{1}{4^s} + \cdots, \text{ kde } s \in \mathbb{R}$$

Pro jejich konvergenci platí, že

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^s} \begin{cases} \text{konverguje pro } s > 1 \\ \text{diverguje pro } s \leq 1. \end{cases}$$

Pro $s = 1$ se řada nazývá *harmonická řada*.

Diverguje, ačkoli její prvky konvergují k nule!

Příklady řad

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^s} = 1 + \frac{1}{2^s} + \frac{1}{3^s} + \frac{1}{4^s} + \cdots, \text{ kde } s \in \mathbb{R}$$

Pro jejich konvergenci platí, že

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^s} \begin{cases} \text{konverguje pro } s > 1 \\ \text{diverguje pro } s \leq 1. \end{cases}$$

Pro $s = 1$ se řada nazývá *harmonická řada*.

Diverguje, ačkoli její prvky konvergují k nule!

Pro některé hodnoty s jsou pro součty této řady známy explicitní vzorce, například

$$\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2} = \frac{\pi^2}{6} \quad \text{a} \quad \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^4} = \frac{\pi^4}{90}.$$

Srovnávací kritérium

Věta (Srovnávací kritérium)

Uvažujme řady $\sum a_n$ a $\sum b_n$ splňující $0 \leq a_n \leq b_n$ pro všechna n .

Jestliže $\sum b_n$ konverguje, pak také $\sum a_n$ konverguje.

Jestliže $\sum a_n$ diverguje, pak také $\sum b_n$ diverguje.

Riemannova věta

$$\sum a_n \quad - \quad \lim a_n = 0$$

$$\sum a_{n_k} = \infty \quad - \quad a_{n_k} \text{ kladní členy}$$

$$\sum a_{n_2} = -\infty \quad - \quad a_{n_2} \text{ záporné členy}$$

$$\forall L \in \mathbb{R}^* \exists \pi(a_n): \sum \pi(a_n) = L$$